

Kerken van de zuidelijke Veluwezoom

De najaarsexcursie op zaterdag 26 september voert ons naar enkele van de vele kerken aan de zuidelijke rand van de Veluwe. Uit het ruime aanbod is gekozen voor voorbeelden die in tijd reiken van pre-romaans tot wederopbouw. We bezoeken in Oosterbeek de oeroude Oude Kerk en de moderne naoorlogse Vredebergkerk, en in Renkum en Wageningen twee kerken die karakteristiek zijn voor de gereformeerde kerkenbouw in het interbellum. Bijzonder zijn ook de kruiswegstaties van Jan Toorop in de Bernulphuskerk in Oosterbeek.

Oude Kerk in Oosterbeek

De uit de tiende eeuw daterende Oude Kerk in Oosterbeek is schilderachtig gelegen aan de rand van de uiterwaarden. Van het pre-romaanse gebouw is het schip, gebouwd uit grote tufsteenblokken, bewaard gebleven. In de twaalfde eeuw is een romaans koor aangebouwd, dat drie eeuwen later vervangen is door een gotisch koor. Aan de noordkant van het schip bevindt zich een uitbundige romaanse ingang. De toren is gebouwd in de veertiende eeuw. In het midden van de negentiende eeuw is de kerk nog vergroot met een dwarsschip. In de Slag om Arnhem in 1944 is de kerk een van de laatste steunpunten van

de Britse Airborne-divisie en wordt de kerk zwaar beschadigd. Tijdens de restauratie in 1949 is gekozen voor het verwijderen van de negentiende-eeuwse bouwdelen en het optrekken van een bakstenen koor in romaanse vormen. Aan de zuidkant is een consistorie toegevoegd. De fundamenten van de pre-romaanse koorsluiting met drie absiden (halfronde nissen) zijn teruggevonden en in de kerkvloer zichtbaar gemaakt.

Vredebergkerk in Oosterbeek

De Vredebergkerk uit 1950-1951 staat in het centrum van Oosterbeek, dat in de oorlog veel schade heeft opgelopen. In het wederopbouwplan uit 1945-

1948 past ook een markante nieuwe kerk. De architecten van de kerk, W. en W.H. Verschoor uit Rijswijk (ZH), ontwerpen een kerkgebouw in traditionalistische stijl, waarbij allerlei oude motieven in een vrije en verrassende combinatie worden toegepast. De betonnen traceringen in de vensters bijvoorbeeld herinneren aan de renaissance. Liturgisch vernieuwend is de zijbeuk, bedoeld als avondmaalsruimte, maar inmiddels niet meer als zodanig in gebruik. In 2007 na de totstandkoming van de PKN, is de kerkruimte onder leiding van architect Cees Tak opnieuw ingericht, onder andere met een nieuw liturgisch centrum in de zuidwesthoek met stoelen in kringvorm daaromheen.

Bernulphuskerk in Oosterbeek

De Bernulphuskerk is ontworpen door architect Tepe, lid van het gelijknamige Utrechtse Gilde. Hij laat zich aanvankelijk vooral inspireren door de gotische kerken uit het Nederrijn-

Oude Kerk (PKN) Oosterbeek.

Renkum, Gereformeerde Kerk. Foto: André van Dijk

gebied, en later door de Westfaalse hallenkerken. De Oosterbeekse kerk uit 1884-1885 is een hallenkerk. Kenmerkend voor de kerken van Tepe is dat ze sober zijn en geheel in baksteen uitgevoerd. De kapitelen hebben geen beeldhouwde decoraties. De kooruimte is in 1922-1923 door W. te Riele in de breedte uitgebreid. Het koor met het hoogaltaar van F.W. Mengelberg uit 1889 is daarbij behouden gebleven, getuige de daar nog steeds aanwezige muurschildering van Jan Toorop van vóór de verbouwing. De kerk is in 1944 beschadigd. Het weggeschoten bovendee van de toren is niet herbouwd. In het Heilig-Hartbeeld (1931) van August Falise op het voorplein zijn nog kogelgaten te zien. Het topstuk in de kerk is de reeks kruiswegstaties die Toorop in 1916-1918 speciaal voor deze kerk maakt.

Gereformeerde kerk in Renkum

De Gereformeerde (PKN) kerk van Renkum uit 1927-1928 is ontworpen door de Groningse architect Reitsma (1892-1976). Hij laat zich sterk inspi-

renen door het expressionisme, beter bekend als de Amsterdamse school, die vooral gekenmerkt wordt door het expressieve metselwerk in allerlei hoekige vormen. Het effect hiervan wordt nog versterkt doordat Reitsma geen gladde baksteen gebruikt, maar zogenaamde mondklinkers: stenen die in de oven dicht bij de vuurmond hebben gelegen en eigenlijk half-verbrande en kromgetrokken misbaksels zijn. De hoofdvorm is die van een traditionele zaalkerk met een toren waarin zich de ingang bevindt. Door allerlei uitspringende bouwvolumes en schuin geplaatste steunberen ontstaat een zeer levendig geheel. Inwendig levert dit een centraliserende waaivormige ruimte op, die overkapt is door een paraboolgewelf. Bijzonder is de kleurige geometrische beschildering van het dakbeschoot.

Bevrijdingskerk in Wageningen

Ook de Bevrijdingskerk (Gereformeerd PKN) in Wageningen uit 1936 van B.T. Boeyinga heeft expressionistische kenmerken. Hij kiest voor een afwisse-

ling van driehoekige en rechthoekige vormen. De kerk wordt gekenmerkt door een hoogprijzend zadeldak, dat gesteund wordt door paraboolvormige spanten. Binnen zijn deze in de centraliserende ruimte van de Wageningse kerk prominent aanwezig, nog extra geaccentueerd door een blauwe kleur. De kerk is ruim voorzien van hoge glas-in-loodramen, waardoor het licht gespreid in zachte kleuren binnenvalt. Tot het complex hoort ook een vergaderzaal met kosterwoning. In 1980 is aan de oostkant een uitbreiding met zaalruimte gebouwd naar ontwerp van architect H. Jorissen uit Rijssen. Deze lagere uitbreiding volgt de ritmiek van de hoge steek-kappen van de 'zijbeuken' van het oude gebouw.

Verder lezen? Op onze website (Activiteiten > Excursies) geeft Jean Gardeniers een lijst van boeken die hij gebruikte bij het schrijven van dit artikel en die kunnen dienen ter verdere oriëntatie/verdieping.

Vredebergkerk, Oosterbeek.

Wageningen, Bevrijdingskerk. Foto: André van Dijk